

10 / 73

Affärsbankernas roll för industrins finansiering

Av Lars Wohlin

Man kan lägga två huvudaspekter på relationen mellan industrin och affärsbankerna. Den första gäller penningpolitikens sätt att fungera. Riksbanken söker att via affärsbankernas utlåning påverka industrins investeringar för att öka efterfrågan i lågkonjunkturer och hålla tillbaka den i högkonjunkturer. En viktig fråga är här om det skett sådana långsiktiga förändringar i relationen industri—affärsbanker som gör den traditionella penningpolitiken som den hittills bedrivits i Sverige föråldrad.

Den andra aspektén gäller om det skett någon förändring i affärsbankernas inflytande på kapitalresursernas fördelning

inom industrin. Kapitalmarknadens uppgift brukar sägas vara att fånga upp överskottssparande i olika sektorer och företag och sedan fördela det på sådant sätt att de mest räntabla investeringarna genomförs. Affärsbankernas sätt att fördela krediter till olika industriföretag kan tänkas inverka på industrins effektivitet.

Min diskussion begränsas här till frågan om *industrins* finansiering och relation till affärsbankerna medan övriga delar av näringslivet lämnas därhän. Denna avgränsning kan motiveras med att industrin utgör i stort sett vad som kan kallas den konkurrensutsatta sektorn, vars prisnivå bestämts internationellt och som svarar för ca 85 procent av den totala exporten av varor och tjänster. På grund av industrins utlandsinriktning är det i hög

LARS WOHLIN är chef för *Industriens Utredningsinstitut*. I denna artikel, som är en redigerad och förkortad version av huvudföredraget vid bankföreningens årsmöte den 26 oktober, tar Wohlin upp bankernas makt och inflytande över industrins finansiering. Fil kand Bo Lindörn, IUI, har bidragit med insamling och sammanställning av statistiken. Det ursprungliga föredraget och den efterföljande debatten publiceras som nr 102 i bankföreningens skriftserie som utkommer i december.

grad via industrin som de internationella konjunktursvängningarna fortplantar sig. De konjunkturpolitiska åtgärderna är därför starkt inriktade på industrin.

Andel av kapitalbildningen

Industrins investeringar inklusive lagerinvesteringar utgjorde i genomsnitt ca 23 procent av de totala bruttoinvesteringarna i Sverige under perioden 1968—1972. Exklusive lagerökningen stannar andelen vid ca 19 procent. Under första hälften av 1960-talet låg denna andel ett par procentenheter högre. Nedgången har skett inom ramen för en oförändrad bruttoinvesteringsandel (ca 25 procent) av BNP. Industriinvesteringarna uppgår till ca 5 procent av BNP.

Industrin tar en förhållandevis liten andel av kreditmarknaden i anspråk för sina investeringar. Under perioden 1968—1972 utgjorde industrins nettouplåning endast 12 procent av det totala kreditutbudet. Inkluderas även aktiefinansieringen blir andelen 13 procent.

Industrins relativt begränsade andel av den totala kapitalbildningen i landet och av kapitalmarknaden gör att dess investeringsutrymme är mycket elastiskt, sett från resurssidan. Det behövs endast mindre neddragningar av tillväxttakten i de övriga sektorernas — bostadsbyggandet, kommunerna, staten — investeringsbehov för att ge utrymme för betydande investeringsökningar inom industrin. Några snäva gränser för industrins investeringsökning, som härrör från tillgången på externt kapital, behöver därför inte föreligga. Det är politiskt sett knappast någon svår uppgift att överflytta de investeringsresurser som behövs till industrin.

Minskad soliditet

Många studier har visat på den starkt

sjunkande soliditeten i svensk industri under andra hälften av 1960-talet. Medan industrins kapitaltillgångar — finansiella och reala — ökade med 8 à 9 procent per år i löpande priser, ökade skulderna med ca 13 procent per år. Omsättningen har växt i en takt av nära 10 procent per år. Växer skulderna snabbare än tillgångarna sjunker soliditeten.

Det är dock intressant att notera att företagens finansiella tillgångar har växt lika snabbt som skulderna och således betydligt snabbare än den reala kapitalvolymen i maskiner, byggnader och lager. Det har med andra ord skett en kraftig förändring i sammansättningen av industriföretagens tillgångar så att de finansiella tillgångarna nu väger tyngre.

Man kan se ett företags totala tillgångar som en investeringsportfölj, sammansatt av tillgångar med olika framtida intäktströmmar och risker. En företagsledning torde vara mer benägen att belåna en portfölj med högre andel tillgångar med korta löptider och mindre risk. Belåningsbarheten är också högre om man ser det från kreditgivarnas synpunkt. Obligationer kan tex belånas till betydligt högre kurs än aktier. Detta skulle kunna vara en av förklaringarna till den sjunkande soliditeten under observationsperioden.

Industrins skuldstruktur

Låt oss först titta på företagets externa finansiering. I tabell 1 anges industrins totala utestående skuld i slutet av åren 1966 och 1971. År 1966 är det första året som finansstatistiken ger en någorlunda fullständig bild av industrins tillgångar och skulder. Om man kompletterar finansstatistikens uppgifter med kapitalmarknadsdata om industrins upplåning

Tab

Tabell 1. Svensk industris skuldstruktur 1966 och 1971

Utestående skuld i slutet av respektive år, miljarder kronor

	1966		1971	
	mdr kr	Andel i procent	mdr kr	Andel i procent
Handelskrediter	11,3	28	18,7	25
Koncernskulder ¹⁾	3,5	8	6,4	8
Pensionskulder	4,5	11	6,5	9
Skatteskulder	1,7	4	3,2	4
Löneskulder	1,3	3	2,8	4
Summa "automatiska" krediter	22,3	54	37,6	50
Kreditmarknadsskulder till Sverige	12,9	31	23,8	31
Skuld till utlandet ²⁾	1,0	2	5,0	7
Övriga skulder	5,3	13	8,7	12
Totala skulder	41,5	100	75,1	100

¹⁾ Alla skulder (och fordringar) mellan svenska och utländska moder- och dotterbolag

²⁾ Exkl koncernskulder och handelskrediter till utlandet

Källa: Finansstatistiken

framträder en intressant bild av industrins skuldstruktur.

Den totala utestående skulden 1971 uppgick till ca 75 miljarder kronor. År 1966 var den 41,5 mdr kr. Det innebär en relativ ökning med ca 80 procent. Skulderna kan delas upp i vissa huvudkategorier. Den första kategorin har jag kallat "automatiska" krediter. Hit hör handelskrediter, koncernskulder, pensionskulder, skatteskulder, löneskulder, dvs upplupna ej betalda löner, semesterersättning och dylikt. Denna typ av upplåning kräver inte förhandlingar med långivare på samma sätt som de lån som tas upp på den organiserade kreditmarknaden. De kräver inte samma typ av formella säkerheter.

De automatiska krediterna svarade för lite över hälften av den totala upplåningen 1971. Andelen var något högre år 1966. Pensionskulderna har vuxit långsammare än de övriga skulderna i denna kategori. Genom ITP och det nya STP — särskild tilläggs pensionering för kol-

lektivanställda — kommer pensionskulderna att fortsätta att öka och vara en inte oviktig finansieringskälla för svensk industri.

Skatteskulden, som inkluderar alla upplupna ej betalda sociala avgifter, växer också snabbt genom den stigande andel av lönen som betalas i form av sociala avgifter och arbetskraftsskatter. Även löneskulderna har vuxit mycket snabbt.

Industrins skuld till den organiserade svenska kreditmarknaden uppgår till ca en tredjedel av industrins totala upplåning. Denna andel har varit oförändrad sedan 1966. Tillväxttakten för denna typ av upplåning har således varit densamma som den totala upplåningen.

Som framgått av denna genomgång består en betydande del av industrins ut- och inlåning av inbördes krediter mellan företagen. (Om man drar industrins handelskrediter till utlandet — fordringar och skulder — från de totala utestående handelsfordringarna och handelsskulderna får

Tabell 2. Industrins upplåning på den svenska kreditmarknaden 1966 och 1972
Stocken utestående lån vid slutet av respektive år, miljarder kr

	1966		1972	
	mdr kr	Andel i procent	mdr kr	Andel i procent
Affärsbank exkl återlån	5,0	39	6,4	24
Återlån från AP	0,6	5	2,0	8
Försäkringsbolag	2,0	16	2,8	11
"Specialinstitut"	1,0	6	5,3	19
däruv				
Lokaliseringsslån	0,1		1,1	
Investeringsbanken	0,0		1,1	
Industri- och Företagskredit	0,4		1,5	
Exportkredit	0,3		1,3	
Statens industrilånefond				
m m	0,2		0,3	
Övriga kreditinstitut ¹⁾	1,0	8	2,5	9
Obligationer (svenska) ²⁾	3,3	26	7,6	30
Summa lån	12,9	100	26,6	100

¹⁾ Inklusive bl a hypoteksinstitutet

²⁾ Obligationsskulden till den internationella kapitalmarknaden har ökat från 0,6 mdr kr (1966) till 1,5 mdr kr (1972)

Källor: Finansstatistiken (SCB), kreditmarknadens statistik (Svenska Bankföreningen) och utredningar inom IUI

man fram handelsfordringarna och handelsskulden gentemot den svenska marknaden. Nettot av återstående poster gav en skuld till andra svenska sektorer på ca 3 miljarder år 1971. Förfaringssättet bygger på förutsättningen att industrins handelskrediter och handelsskulder inom Sverige till övervägande del sker inom industrin. På samma sätt har jag nettat koncernfordringar och koncernskulder.) Den inbördes kreditgivningen mellan företagen — såväl mellan svenska företag i samma koncern som mellan oberoende företag och koncerner inom Sverige — skulle enligt beräkningssättet ovan uppgå till ca en tredjedel av de totala skulderna.

Den snabbt ökande inbördes kreditgivningen inom svensk industri och internationaliseringen av svensk industri med åtföljande ökning av utländska fordringar

och skulder har bidragit till en uppblåsning av industrins finansiella tillgångar och skulder. Till grund för en sådan intern kreditexpansion måste givetvis ligga en ökning i nettoppplåningen från kreditmarknaden och/eller andra sektorer. Den interna kreditexpansionen ger en större försämring i de enskilda företagens soliditeter än vad som skulle framkomma i en konsoliderad balansräkning för hela industrin. Detta kan förklara en del av den registrerade sänkningen av soliditeten.

Var lånar industrin?

Varifrån lånar då industrin på den organiserade svenska kreditmarknaden? Detta visas i tabell 2. Den totala skulden 1972 uppgick till 26,6 miljarder kronor. Av den totala utestående lånestocken svarade af-

färsbankerna, exklusive återlånen från AP-fonden, för 24 procent. År 1966 var denna andel 39 procent. Nedgången blir inte lika omfattande om man räknar in AP-lånen i affärsbankernas utlåning (från 44 till 32 procent), eftersom dessa mer än tredubblats under sexårsperioden.

”Specialutlåningen”

Särskilt markant är ökningen av vad jag kallat specialutlåningen, dvs sådan utlåning som kommer från statliga eller halvstatliga kreditgivningsinstitut eller institutioner. De viktigaste är lokaliseringsslånen, Investeringsbanken och Industri- och Företagskredit. Jag har inte lyckats fånga upp alla kreditkällor av denna karaktär. Således är inte omfattningen av kommunernas kreditgivning till företag känd. Den utestående låneskulden från dessa institutioner hade i slutet av 1972 nått upp till

Tabell 3. Industrins externa finansiering från svenska kreditmarknaden
Genomsnittlig nettouplåning per år 1968—1972

	Milj kr	Andel i procent
Affärsbanker exkl återlån	270	10
Återlån från AP-fonden	240	9
Försäkringsbolag	150	6
Specialinstitut	800	30
Övriga kreditinstitut	300	11
Obligationer (svenska)	660	24
Summa extern upplåning	2 420	90
Nyemissioner (netto)	240	10
Summa extern finansiering från kreditmarknaden	2 660	100

en nivå inte långt från affärsbankernas totala utlåning till industrin.

Stock-flöde

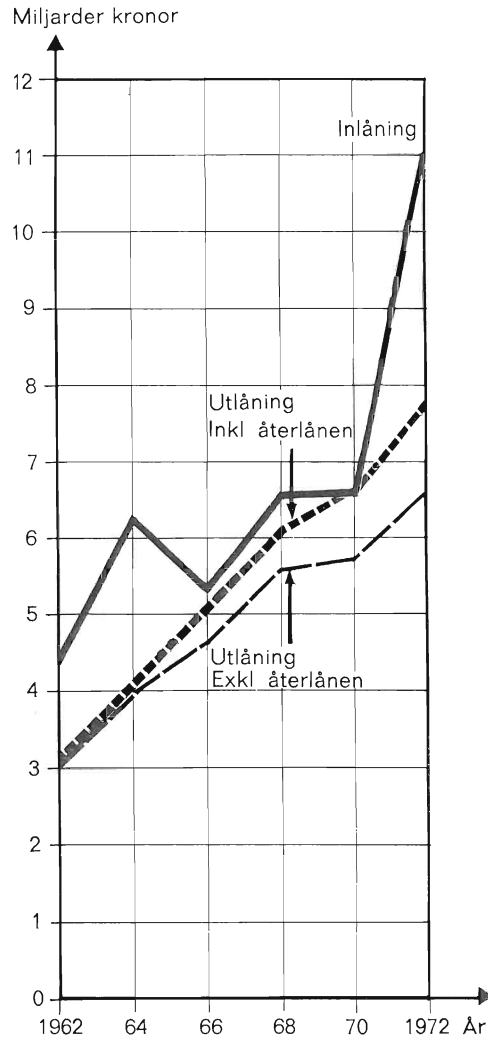
I tabell 2 betraktade vi endast stock-storheter. Det är även av betydelse att se på nettoflödet av krediter, dvs differensen mellan stockarna. I tabell 3 visas det genomsnittliga årliga nettoflödet av kapital till industrin från den svenska kreditmarknaden för femårsperioden 1968—1972.

I genomsnitt tillfördes industrin 2,6 miljarder kronor per år. Tio procent av detta belopp utgjordes av nyemissioner (kontanta). Av återstoden 2,4 miljarder kronor, dvs kreditdelen, svarade affärsbankerna för ca 11 procent. Återlånen från AP-fonden svarade för ungefär samma andel. Den låga andel i nettoflödet, som affärsbankerna haft sedan mitten av 1960-talet ger naturligtvis också en låg stockandel. Eftersom nettoflödesandelen på 11 procent ligger betydligt lägre än stockandelen (24 procent) kommer stockandelen att fortsätta att sjunka. Det är detta som gör det ganska lätt att prognostisera en fortsatt nedgång i affärsbankernas stockandel av industrins totala upplåning på kreditmarknaden.

Korta och långa lån

Affärsbankerna svarar alltså för 24 procent av industrins utestående lån på kreditmarknaden och 11 procent av nettoflödet. Eftersom endast en tredjedel av industrins lånefinansiering kommer från kreditmarknaden betyder det att affärsbankslånen, exklusive återlånen, uppgår till endast 8 procent av industrins skulder och 3 à 4 procent av dess nettofinansiering. Om man räknar bort den inbördes kreditgivningen inom industrin som svarar för

Diagram 1: Affärsbankernas ut- och inlåning till resp från industrin 1962—1972

Anm: Inlåningen är uppskattad på grundval av Bankinspektionens uppgifter om industrins inlåning på konton >100 000 kr
 Källor: Inlåning Kungl Bankinspektionen
 Utlåning Svenska Bankföreningen

ca en tredjedel av industrins utestående lån, stiger dessa andelar till 12 respektive 5 à 6 procent.

Affärsbankernas utlåning fyller givetvis en annan funktion än de övriga kreditförmedlande institutens. Bankerna lämnar korta krediter som skall användas under det att investeringsprojektet genomförs eller att företaget byggs upp. Först när detta är klart finns förutsättningar för att lyfta av dessa investerings- och uppbyggnadskrediter och få dem ersatta med långa lån. Affärsbankernas andelsminskning kan därför ses som en följd av en förskjutning av industrins upplåning mot långa lån eller av att affärsbankernas utlåning blivit mer kortsiktig. Enligt vad jag förstått har affärsbankerna sökt för korta amorteringstiderna på sina lån till företagen. Det skulle betyda att deras roll som investeringsbanker minskar.

Eftersom affärsbankernas uppgift är att ge korta krediter borde man även titta på bruttoutlåningen och inte bara på stocken utestående lån eller nettoflöden. Det finns en statistik som anger nyutlåningens storlek i affärsbankerna, vilket ungefär motsvarar vad man lägger i begreppet bruttoutlåning. I nyutlåningen inräknas inte den förlängning av utestående krediter som sker mer eller mindre automatiskt. Nyutlåningen är dock tyvärr inte uppdelad på olika sektorer. Enligt statistiken uppgick nyutlåningen ungefär till ca en femtedel av affärsbankernas totala utestående lån. Det betyder att den genomsnittliga amorteringstiden på lånen skulle vara ca fem år. Spridningen i löptid mellan olika typer av krediter torde dock vara stor.

Inlåningen från industrin

Hittills har jag behandlat affärsbankernas utlåning till industrin. Vid en diskussion av relationerna mellan industrin och affärsbankerna finns det skäl att även

titta på affärsbankernas inlåning från industrin. Statistiken över denna innehåller uppgifter från Bankinspektionen om industrins inlåning på konton över 100 000 kronor. Av bankernas totala inlåning på sådana konton svarar industrin för 20 å 30 procent. Jag har antagit att industrins andel av inlåningen på konton under 100 000 uppgår till två tredjedelar av industrins andel över 100 000 kronor. Av diagram 1 framgår utvecklingen av bankernas totala inlåning från industrin, beräknad på angivet sätt, samt affärsbankernas utlåning inklusive och exklusive återlånen.

Affärsbankernas inlåning har vuxit snabbare än deras utlåning, exklusive återlånen. Skillnaden inklusive återlånen är dock inte så stor. Affärsbankerna svarar för den helt övervägande delen av industrins betalningsförmedling. Vid internationella betalningar är de praktiskt taget helt utan konkurrens. Det är därför naturligt att bankerna har hand om industrins likvida medel. På inlåningssidan finns inte lika stark konkurrens med andra institut som på utlåningssidan. Det finns därför skäl att tro att inlåningen kommer att fortsätta att växa snabbare än utlåningen.

I diskussionen om kundrelationen mellan bank och företag spelar, såvitt jag förstår, företagets inlåningsmönster och bankens förräntningsmöjligheter på insatta medel en allt viktigare roll. Redan idag är industrin sannolikt en större långgivare till affärsbankerna än vad dessa är till industrin. Åtminstone tror jag att det kommer att bli så, om inte det sker en väsentlig uppmjukning av valutaregleringen, som tillåter företagen att hålla kassor i utländska banker i större utsträckning. Affärsbankerna kommer då att få ett inlåningsöverskott från industrin — 1972 var detta mycket stort — som de kan låna

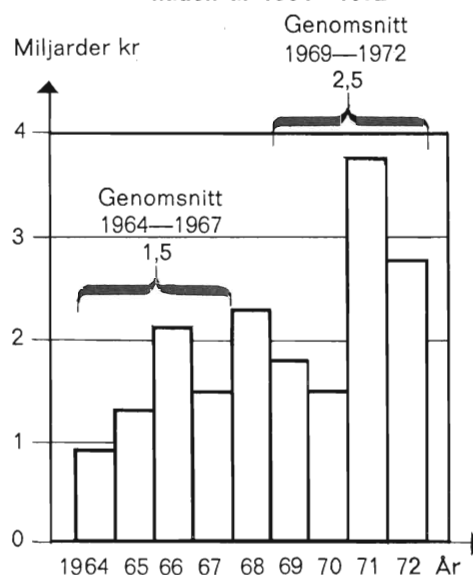
ut till andra sektorer. Visserligen svänger inlåningen av olika skäl mycket kraftigare än utlåningen, varför den kräver en hög likviditet i bankerna. Bli inlåningsöverskottet tillräckligt stort kan det dock bilda basen för en medellång utlåning även till andra sektorer, t ex till staten eller till de enskilda hushållen.

Penningpolitikens verkningar

Vilka konsekvenser för penningpolitiken kan nu de påvisade förskjutningarna i affärsbankernas roll tänkas ha.

Det konjunkturella samspelet mellan industrin och kreditmarknaden belyses i diagram 2 som visar den årliga nettoökningen i industrins upplåning på den organiserade svenska kreditmarknaden. Av diagrammet ser man att ökningen är störst åren efter konjunkturtopparna 1966 och 1971. Det sker en betydande likviditetsuppladdning under lågkonjunkturerna.

Diagram 2: Industrins nettoupplåning på den organiserade kreditmarknaden år 1964—1972

Under högkonjunkturåren 1964 och 1965 samt 1969 och 1970 var ökningen mindre.

1970 års erfarenhet

Låt oss se på vad som hände 1969 och 1970. Vi fick i Sverige en exempellöst hård kreditåtstramning. Affärsbankernas utestående lån till industrin (exklusive återlånen) sjönk mellan november 1969 till november 1971 med ca 400 miljoner kronor eller med ca 6 procent av stocken. Detta var en ganska stark nedskärning jämfört med den expansion av affärsbankernas utlåning som annars hade blivit följd. Industrins upplåningsbehov steg kraftigt för att finansiera den rekordartade lagerökningen och det ökade behovet av rörelsekapital, som den kraftiga omsättningsexpansionen krävde.

Industrin ökade dock sin upplåning totalt med nära tio miljarder kronor, varav 1,5 miljarder kom, som framgår av diagram 2, från kreditmarknaden. Det är egentligen ett ganska märkligt faktum att industrin kunde öka sin nettoupplåning med inte mindre än 1,5 miljarder kronor när Riksbankens politik gick ut på, och lyckades, att skära ned affärsbankernas utlåning. Varifrån kom denna utlåningsökning på 1,9 miljarder?

Den största ökningen, inte mindre än en miljard kronor, kom från utlåningen från specialinstitut. I viss mån skedde säkerligen denna ökning för att motverka uppkommande konsekvenser av den hårda kreditpolitiken. Därmed vill jag dock inte påstå att det skulle ha funnits en övergripande medvetenhet om detta samspel. En viss ökning skedde också på obligationssidan. Även återlånen från AP-fonden ökade. Dessa påverkas således inte på samma sätt av kreditregleringarna. Detta är skälet till att jag hela tiden behandlat

dem separat från affärsbankernas övriga utlåning.

Man kan sammanfattningsvis konstatera att det skedde en betydande ökning av upplåningen utanför den svenska kreditmarknaden. Det var i synnerhet den inbördes kreditgivningen som ökade. Därtill kom en stark ökning i upplåningen utomlands på nära 2 miljarder kronor. Detta är naturligt och är vad man borde vänta sig. Detta har också anförts som argument för penningpolitikens låga effektivitet. Vad jag här velat understryka är att penningpolitiken synes knappast fungera heller på den svenska organiserade kreditmarknaden.

Regleringar — generell politik

Affärsbankernas utlåning till industrin (inklusive återlån från AP-fonden) uppgår till ca 20 procent av deras totala utlåning. För att man skall kunna påverka affärsbankernas utlåning till industrin så mycket att det får någon märkbar effekt måste man vidta kraftiga förändringar i denna utlåning.

Om man använder sig av generella åtgärder mot affärsbankerna, såsom likviditetskvoter och allmänna begränsningar för hela affärsbanksutlåningen, följer att man också får en kraftig påverkan på andra sektorer, t ex byggnadssidan. Det är knappast realistisk politik att gå fram så hårt tvärsöver alla sektorer — det räcker med att erinra om alla de undantag som gjorts för bostadsfinansieringen. Därför har selektiva ingrepp i form av en styrning av affärsbankernas utlåning till olika sektorer framstått som nödvändiga för dem som är ansvariga för penningpolitiken.

Penningpolitiken i detta land, som den bedrivits av Riksbanken, har i hög grad förlitat sig på att genom kvantitativa re-

gleringar söka ransonera affärsbankernas kreditgivning till industrin eller till andra utvalda sektorer. Med tanke på affärsbankernas ringa andel av industrins netto-upplåning — vid diskussion om penningpolitikens effekter är det nettoflöden som är av intresse — synes verkningsgraden hos penningpolitiken ha blivit så låg att man endera måste tillgripa alltmer drastiska åtgärder mot affärsbankerna för att få någon effekt på investeringarna, eller kan man lika gärna ge upp de hittillsvarande principerna för penningpolitikens utformning.

Den fråga som jag här ställer är om inte penningpolitikens koncentration till affärsbankernas utlåning till industrin medfört att denna blivit alltmer oberoende av affärsbankerna som kreditkälla. Framväxten av specialkreditinstituten och industrins ökade upplåning på obligationsmarknaden har haft många syften, bl a att klara industrins behov av medellång och lång finansiering. Denna politik, som också synes ha gjort affärsbankernas utlåning mer kortsiktig, har emellertid samtidigt inneburit en minskad verkningsgrad hos penningpolitiken, eftersom en växande del av industrins långa upplåning kan klaras utanför affärsbankerna. Ju hårdare man styr affärsbankerna desto mer förlorar man affärsbankerna som ett instrument för penningpolitiken. Riksbanken har naturligtvis svårare att hävda sig gentemot andra statliga organ som t ex specialkreditinstituten, AP-fonden. Man behöver affärsbankerna för att ha något att styra.

Vad som skulle behövas vore en penningpolitik som byggde mer på generella åtgärder — typ open market operations — som svampar upp likviditet i hela systemet och rycker undan underlaget för en expansion av den grå kreditmarknaden. Det har framkommit såväl i Sverige som

i utlandet ett ökat intresse för de teorier som hävdar att det viktiga är att styra den totala penningmängden i samhälls-ekonomi och mindre förlita sig på olika slag av kreditransoneringar. Min analys av affärsbankernas roll för industrins finansiering tycker jag ger ett visst stöd för dessa teorier.

Affärsbankernas inflytande

Man kan fråga sig om förskjutningen av affärsbankernas utlåning mot korta lån ej inneburit ett minskat inflytande från affärsbankerna på genomförandet av olika investeringsprojekt. Det är svårt för industrin att behöva basera finansieringen av stora investeringsprojekt på korta lån. De institutioner och organ som beslutar om att ge långa lån kommer förmodligen att spela en mer utslagsgivande roll för investeringsbesluten. Möjligheterna att få långa leverantörskrediter, lokaliseringlån, lån från Investeringsbanken etc, blir mer avgörande för investeringsprojektens genomförande än affärsbankens kreditgivningsbeslut.

Den starkt ökade utlåningen från specialinstituten, som ger mjukare krediter än affärsbankerna, och den internationella tendensen mot att ge allt längre krediter vid leverans av kapitalvaror har troligen medfört att affärsbankernas utlåning flyttat ner i riskskalan. Ju mindre risktagande i relation till övriga kreditgivare desto mindre blir också inflytandet. Det ökade utbudet av mjuka krediter torde också ha bidragit till en ökad benägenhet att acceptera en lägre soliditet. I samma riktning torde också den ökade statliga garantiverksamheten ha bidragit.

Stora och små företag

Vid utlåning till stora koncerner blir det

inte särskilt meningsfullt för affärsbankerna att ägna sig åt bedömning av enstaka investeringsprojekt. Man skulle vänta sig att bedömningen sker utifrån hela företags ekonomiska ställning. Genom en fortgående koncentration av investeringsbesluten till de stora koncernerna skulle — om mitt antagande är riktigt — en allt mindre del av affärsbankernas kreditgivning bli projektbedömning.

Enligt IUI:s beräkningar svarade de 40 största industrikoncernerna i Sverige 1972 för ca hälften av de totala investeringarna inom svensk industri. Även den starka framväxten av rörelsedrivande investmentföretag, vilka inte medräknats bland industrikoncerner, betyder tillskapandet av ett slags finansiellt mellanhandsinstitut, som svarar för den finansiella planeringen för de ingående företagen.

De stora företagen kan agera som finansiella mellanhandsinstitut. Det har blivit vanligare att de skaffar sig professionell finansexpertis, som sysslar med koncernens ut- och inlåning. Man kanske kan vänta sig en ökad aktivitet på penningmarknaden, t ex genom utlåning av överskottsmedel på den korta dagslånemarknaden.

Vid affärsbankernas utlåning till den mindre industrin sker en noggrann granskning av varje engagemang. Eftersom bankerna fungerar så att de inte kan få så hög avkastning på engagemang i riskfyllda projekt som lyckas, att förlusten på dem som misslyckas kan kompenseras, blir det en tendens att begränsa kreditrisken. Till detta bidrar också Bankinspektionens granskning av varje enskilt engagemang. Vid denna granskning tas ingen hänsyn till den samlade risken hos bankens alla

kreditengagemang. Leder inte detta till stor försiktighet vid kreditgivning till mindre företag?

Man kan också fråga sig om inte de stora företagen kommer att engagera sig mer i kreditgivning till den mindre industrin. Det kan t ex ske i form av längre leverantörskrediter eller förskott till underleverantörer. De större företagen känner kanske ofta de mindre företagens marknader och produktionsteknik bättre än affärsbankerna.

Bankerna replierar redan i dag, enligt vad jag hört, på den expertis som finns hos deras stora kunder. Storföretagen har också lättare att ta betalt för krediter med hög risk och kan arbeta med mindre formaliteter vid kreditbesluten. Det finns heller inga statliga organ som lägger sig i deras bedömning. Den fråga som jag vill ställa — och som jag naturligtvis inte har något bestämt svar på — är ifall de stora företagen kommer att spela en växande roll som finansiella mellanhandsinstitut?

Affärsbankerna har inte själva valt den roll de spelar. Staten har i hög grad styrt utvecklingen genom öppnandet av alternativa kreditkällor, genom en penningpolitik som haft sin tyngdpunkt på affärsbankerna, genom begränsning av affärsbankernas möjlighet att agera, t ex ta upp direkta lån i AP-fonden.

Man kan naturligtvis se dessa tendenser som politiskt bestämda. Det finns dock, tror jag, allmänna drag i den ekonomiska utvecklingen som tenderar att långsamt minska bankernas relativa makt och inflytande. Hit hör den snabba framväxten av den offentliga och halvoffentliga sektorn. Industrisektorn går relativt sett tillbaka. Hit hör också framväxten av storföretagsamheten.